HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בית סאה בשבילן (א) **כמה הוו להו תרי אלפי וה' מאה גרמידי לכל חד כמה מטי ליה תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אכתי נפישי ליה דעולא לא דק אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא לא דק מי אמרינן מי סברת בריבועא קא אמרינן בעיגולא קא אמרינן מכדי** (ב)**כמה מרובע יותר על העיגול רביע** (ג) **פשו להו ז' מאה ושתין ותמניא אכתי פש ליה פלגא דאמתא היינו דלא דק ולחומרא לא דק תא שמע** (ג)**א'חקונה אילן וקרקעו מביא וקורא מאי לאו** ב**כל שהוא לא י"ו אמה תא שמע** (ג)**ג'קנה שני אילנות בתוך של חבירו מביא ואינו קורא הא** ד**שלשה מביא וקורא מאי לאו כל שהוא לא הכא נמי י"ו אמה ת"ש** (ד)**ר"ע אומר** ה**קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים** ו**וכותבין עליו פרוזבול ונקנין**

כמה מרובע יתר על העיגול רביע. הכי איתא בברייתא דמסכת מדות וכן בעיר וכן: **הכי** גרס ר"ת **פש** להו **תרי תילתא אמתא.** פי' [א] כשתקיף אילן דעולא רלועה רחבה שני שלישי אמה יהא גדול כאילן המשנה שהי' יותר ס"ה אמות ושלש ברוחב אמה שהרי אם תקיף ל"ב על ל"ב מרובעים יצטרך קכ"ח ולד' קרנות ח' שלישים הרי ק"ל ושני שלישים אורך על שני שלישים רוחב תחסר הרביע שהעיגול פחות ישאר ל"ח וכן ס"ה אמה ושלש תחתון לג' חלקים לאורך תהיה רלועה אחת של ק"ו ברוחב שלש תחתון לשנים ותשיס זה בלד זה תהיה רלועה ארכה ל"ח על רוחב שני שלישי אמה עוד מלא ר"י בספר (ד) אחר מפורש בגמרת הספר להקיף בחוטים אילן דעולא שהוא ל"ב על ל"ב עד שיהא שני שלישי אמה סביב אמתחון החוטין ותפשטם יהיה העליון ארכו ק' שהוא מקיף ל"ג ושלש וכל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו ג' והתחתון ל"ו שהוא מקיף ל"ב הרי (ה) התחתון פחות מן העליון מכל לד ב' אמות ותחתון העודף מלד אחד (ו) האורך לכל הקצר תהיה רלועה ל"ח וכן הוא ס"ה ושלש דרך אחרת ל"ג ושלש על ל"ג ושלש מרובעים עולה אלף ומאה וי"ח אמות ושלש של שלש שהיא תשיעית אמה תחסר הרביעית ישאר תתל"ג ושלש הרי אילן המשנה ל"ג ושלש על ל"ג ושלש (הג"ה. או כעין זה שלש סאה הוי י"ו וב' שלישים על חמשים תחתון באמצע ושיס זה על זה יהיה עשרים וחמש על שלשים ושלש ושלש) דרך אחרת בית סאה היא מאה על כ"ה תקח השלש לאילן אחד שהיה ל"ג ושלש על כ"ה הוס ל"ג ושלש על ל"ג ושלש עגולים שהרי מוסיף הרביע מלבר שהיא שלש מלגיו דהיינו ח' אמה ושלש באורך ל"ג ושלש יהיו ל"ג ושלש על ל"ג ושלש מרובעים (ז) (ולספרים דגרסינן פש להו פלגא דאמתא) ועשה אותו עגול שיחסר הרביע שהוספת ויהיה עגול ל"ג ושלש על ל"ג ושלש ולספרים דגרסי פש ליה פלגא דאמתא יש לפרש דחשיב עולא י"ו לכל לד לד מקום האילן ומקום אילן שלש על שלש נמצא אילן דעולא ל"ב ושלש על ל"ב ושלש כשתקיף מכל לד פלגא דאמתא יהיה ל"ג ושלש על ל"ג ושלש ורביעו משולש מפרש דעולא לא חשיב מקום האילן ומקום האילן הוי אמה על אמה [ב] נמצא דהוי אילן דעולא ל"ג על ל"ג ואם היו מרובעים היה עולה אלף ופ"ט תחסר הרביע ישאר תתי"ו ושלשה רבעי אמה ול"ג (ז) (והוו) [פשו] להו ז' מאה ושתין ותמניא נמצא דאילן המשנה יתר על של עולא י"ו אמה ושלש ורביע ופלגא דאמתא קאי אגיס אמה שהיא חמשים על חמשים כשתסיר פלגא דאמתא לאורך הוס לרוחב יעלה החסרון חמשים אמה חסר רביע דהיינו לג' אילנות ונאילן אחד יעלה י"ו אמה ושלש ורביע וישאר כאילן דעולא: **לחומרא לא** דק. וא"ת והא נמי קולא הוא הא דמייתי תוצייס דמפקע להו מתרומה ומעשר כדאמרינן בהמוכר את הספינה (נקמן דף פא: ושם) ויש לומר דעולא לא אייר אלא במאי דאינו מגיע בתוך י"ו אבל חוץ לי"ו פעמים מגיע ופעמים אינו מגיע: **אילן** וקרקעו כו'. למאי דמוקי לה בי"ו אמה צריך לפרש מאי אתא לאשמועינן וגראה לרשב"א דאתא לאשמועינן ולמידק הא קנה אילן סתם אינו מגיע וקורא ואם קנה ב' אפילו סתם מגיע וקורא ואם קנה ג' אילנות קנה קרקע: **הא** שלשה **מביא** וקורא. הוה מלי למיפרך מסיפא דקתני בהדיא במסכת ביכורים בסיפא דהך דמייתי הכא הקונה ג' אילנות תוך של חבירו מביא וקורא אלא לאורחא דגמ' [ג] [וע' תוס' שבת לט: ד"ה אלא פיון]: **לא שש עשרה אמה.** וא"ת והא אמרינן בהמוכר את הספינה (נקמן דף פב. ושם) גבי שלשה קנה קרקע וכמה תחתיהן וביניהן וחולה להן כמלא חורה וסלו וי"ל [ד] דהתם כשבעפי האילן גדולים הרבה ויוצאין חוץ לשש עשרה אמה [ד] ואם תאמר קונה אילן אחד למאי אינו מביא וקורא למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי ומ"ש ממוכר שדהו לפירות דמביא וקורא לדידיה כדאמרינן בפרק השולח (גיטין דף מז: ושם) וליכא למימר דהאי תנא סבר דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי דהא ר"מ אית ליה דקנין הגוף דמי בהשולח (שם דף מח.) ובהחובל (ב"ק דף נ. ושם) ואית ליה לקמן (דף פא.) דקונה אילן אחד [ה] (אינו מביא וקורא) וי"ל דשאני התם שהקרקע קנוי לו עד זמן קבוע אבל הכא אם יתייבם מיד האילן אין לו בקרקע כלום אי נמי התם קרקע קנויה לו לכל דבר למשנתו בה פירי ולמיזרע בה סילקא ורקא אבל גבי אילן אין לו אלא ליאקה לבדה: **ובוידוי.** פי' בקונטרס דלא גרסינן ובוידוי דלא כתיב במעבר שני (שיש) שוש וידוי לא מאלרך ולא מאלמה אשר נתת ליי [ה] אע"ג דכתיב ביה וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו (דברים כו) לא שיהא לו לאחלק אלא לכל ישראל ומיהו על כרחך אין וידוי בלא קרקע דתני עלה בירושלמי אף בוידוי ומכל מקום לא גרסינן ליה מדתני עלה בירושלמי מכלל דבמשנה ליתיה [ו]: **ולכתוב** עליה **פרוזבול.** אבל אמטלטלין אין כותבין פרוזבול מפני שיכול לכלותן והיא הלוואה דלא שכיחא [ז] ועליך נקוד אע"פ שיכול לכלותו דאמר דאילן המסור לתוך ט"ז אמה גזלן הוא: מביא ואינו קורא. משום דקי"ל דקנה [שנין] אילנות בתוך שדה חבירו לא קנה קרקע אבל ג' אילנות דקנה קרקע מביא וקורא. מאי קנה קרקע לאו דקנה כל שהוא וקשיא לעולא. לא ט"ז אמה קנה מן האחרון ועד חבירו: ולכתוב עליה פרוזבול. היינו תקנת עשירים שהיו מלוים על משכון קרקע דלאו שמיטה משמט לא מלוה בשטר ולא מלוה על המשכון וכתוב הכי מוסרני לכם אגב קרקע ב"ד פלוני ופלוני חוב שיש לי על פלוני שאגבנו בכל שעה שארצה וחותמין עליו ב"ד אלמא דקרקע כל שהוא חייב בביכורים אע"ג דסמוך האי קרקע למצר אחר וקשיא לעולא:

מסורת הש"ס

(א) (נקמן קפ:) עירובין יד: ודף עז: נז. עז: סוכה מ. (אהלות פי"ב מ"ז), (ב) בכורים פ"ג מי"ז גיטין מא., (ג) נקמן פפ. בכורים פ"ג מ"ו [גיטין מז.], (ד) קדושין כו. פאה פ"ג מ"ו לקמן קנ., (ה) נ"ל ס"ה, (ו) נ"ל כ"ד, (ז) נ"ל אחר. רש"ש, (ח) רש"ל מ"ז, (ט) רש"ל, (י) [נ"ל מנין ואינו קוקן], (כ) [ע' תוס' קדושין כו. וע' תי"ט ד"ה וכבכורים וכו' פתיחת תוס' ע"ס],

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא כו' וי"ל דהתם בשענגא. עיין לקמן דף פא ע"ב תוס' ד"ה ואי:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בית סאה בשבילן עד עצורת כמה הוו: (ב) שם על העיגול רביע (פשו להו ז' מאה ושתין ותמניא) תמ"מ וג"כ ר' משולם לא גרס לה: (ג) רש"י ד"ה וכמה מרובע וכו' והשתא פשה ליה שיעורא דתמני: (ד) תוס' ד"ה הכי גרס ר"מ וכו' בספר אחד מפוסק בגליון הספר וכו' עד שיהא רוחב החוט שני שלישי אמה: (ה) בא"ד הרי אורך התחתון פחות מן העליון:

מוסף רש"י

כמה מרובע יותר על העיגול רביע. דהא כל עיגול שתחצו אמה יש בו חיקף שלש אמות כדתנן במתני' (ערובין יג:) ואם היה מרובע אמה על אמה היה לו היקף ד' אמות, אמה בלא רוח, נמצא מרובע יתר על העיגול רביע (שם יד:) והדבריס נראים לעניס, דאילו אמה עגולה חוט שלש אמות מקיפה, ואמה מרובעת לריכה חוט ד' לסובבה, אמה לכל רוח (סוכה ח.). קנה שני אילנות בתוך של חבירו. דקי"ל (לקמן פפ.), שלש קנה קרקע, הלכך אינו קולא, דלא מלי למימר פרי האדמה אשר נתת לי (דברים כו). הא שלשה. דקי"ל דקנה קרקע תחתיהן וביניהן כמגלא אורה וסלו (שם). וכותבין עליו פרוזבול. דאמרינן במסכת גיטין (לו.) אין מוחצין פרוזבול אלא על הקרקע ואם יש קרקע בו שהוא סלוה מוחצין עליו פרוזבול אף מחוב גדול ושוב לא תשמטנו שביעית, דמי מקון שלא פרוזבול אינעבד קרקעות מקון, דמלוה המלויה היא (קדושין כו:).

מוסף תוספות

א. שהיה יכול עוד עולא להוסיף על שיעורו ולומר אילן שהוא סמוך למצר חבירו תוך ט"ז אמה ושני שלישין גזלן הוא לפי. רשב"ם. ב. ע' תוס' ר"ד שמבאר שיטה זו. ג. ואפילו מדוקיא, ואע"ג דמפרש לה סיפא בהדיא. המג"ן. ד. עדיין יש לו חוץ להן כמלא אורה וסלו ואע"פ שיש תחתיהן של נופות ט"ז אמה, אבל מיהו אם אין תחת הנופות ט"ז אמה ה"נ דקנה מגזעו של אילן ט"ז אמה. תוס' ר"י. ה. שאפי' מי שאין לו קרקע מעשר פירותיו ומתודה עליהן. המג"ן. ו. כדברי רש"י ד"ל ולא מטעמיה. שם. ז. ומילתא דלא שכיחא לא עבדו רבנן הקנתא. תוס' קידושין כו:

רבינו גרשום

כמה הוו להו. כלומר עשר נטיעות הללו המפורזות בכל בית סאה כשתחלק הבית סאה בשורה לאלו נטיעות כמה הוי בין נטיעה לנטיעה: תרין אלפין וחמש מאה אמין. דקי"ל בית סאה הוי ב' על ב' אמה כדגמרי' מחצר המשכן והני נטיעות מפוזרות בג' על ג' ועכשיו חלק ב' [נעל] חמשים לרצועות שכל רצועה מבת ג' אמה אורך ואמה רוחב הויין ג' רצועות ועכשיו חבר הני רצועות ראשה של זו בצד ראשה של זו שההא הכל רצועה אחת תמצא ארכה אלפים וח"מ אמה וברוחב רצועה אמה ועכשיו מדה אותן ר' נטיעות בשורה בארכה אמה דרצועה זו תמצא בין כל נטיעה ונטיעה ר"ן אמה אויר ומש"ה צריך לחרוש כל בית סאה דלא מהני כלל חרישה של אילן זה לאילן זה אם לא יחרשו לכולן מפני שמרוחקות הן כל כך זו מזו כדאמרן ומקשי הא לא הוו להו לכלומר אכתי חשבון של י' נטיעות הללו אינו מגיע כלל לחשבון של אילן אפי' למחצית חשבונו לפי שעולא לאילן א' היה נותן ט"ז אמה לכל ד' רוחות שיונק היינו ל"ב אמה על ל"ב אמה צא ופרוס ונעשה מהן רצועות ל"ב שכל אחת ל"ב אורך ואמה רוחב וצרפם לרצועה אחת תמצא שעולות ל' רצועות שכל אחת ל"ב אורך ועולה חשבונם ט' מאות וס' אמה ועדיין נשתיירו בידך ב' רצועות שכל אחת ל"ב אורך ואמה רוחב הרי חשבונם ס"ד אמות צרוף אלו ס"ד על תשע מאות וס' ובא החשבון אלף וכ"ד שכך עולה חשבון אילן אחד שאמר עולא באורך. וחשבון אורך של אחד מעשר נטיעות לא הוי אלא ר"ן ואכתי מנא ליה לעולא דמצריך כל כך. אלא מרישא מדתנן כו' כלומר אל תתמה מחשבון של י' נטיעות שאינו בא לחשבונו של עולא לפי מס"ד אמות נעשה אותן ד' רצועות שארכן ל"ב ורחבן חצי אמה ואותה אמה חמישית הנשארת חלוק אלה לד' רביעי אמה ויהיה כל רביע חצי אמה אורך וחצי אמה רוחב ותן אלו ד' רבעין לד' הקרנות של רצועות למלאות הזויות והיינו דקאמר אכתי פש ליה לעולא פלגא דאמתא לתצר חשבונו מחשבון ג' אילנות והיינו דלא קי עולא ולחומרא לא דק שמחייב להבא ביכורים בפחות משיעור בריישא של ג' אילנות. והא דלא חשבינן ההוא שליש אמה משום דאי מרבעא לד רצועות של חצי אמה לא היתה אפי' כחוט השער מש"ה לא חשיב ליה: מביא וקורא. מן הארץ אשר נתת לי: מאי לאו. דקני קרקע כל שהוא וקשיא לעולא דאמר דאילן המסור לתוך ט"ז אמה גזלן הוא: מביא ואינו קורא. משום דקי"ל דקנה [שנין] אילנות בתוך שדה חבירו לא קנה קרקע אבל ג' אילנות דקנה קרקע מביא וקורא. מאי קנה קרקע לאו דקנה כל שהוא וקשיא לעולא. לא ט"ז אמה קנה מן האחרון ועד חבירו: ולכתוב עליה פרוזבול. היינו תקנת עשירים שהיו מלוים על משכון קרקע דלאו שמיטה משמט לא מלוה בשטר ולא מלוה על המשכון וכתוב הכי מוסרני לכם אגב קרקע ב"ד פלוני ופלוני חוב שיש לי על פלוני שאגבנו בכל שעה שארצה וחותמין עליו ב"ד אלמא דקרקע כל שהוא חייב בביכורים אע"ג דסמוך האי קרקע למצר אחר וקשיא לעולא:

(ב) גרסה דל"ל אבל נקולא לא דק מי אמרינן כיון דמצריך וכו'. (ג) תוס' נ"ל מכל ד' לידי המלון:

עין משפט נר מצוה

קכ א ב מיי' פ"ג מהל' ביכורים הל' יג:
קכ ג מיי' שם פ"ד הלכה ד:
קד ד מיי' שם פ"ג הלכה יג:
קה ה מיי' פ"ג מהל' מתנות עניים הל' ג:
קו ו מיי' פ"ג מהל' שמיטין הל' יז ע"ש מגיד לאוין רעא טוש"ע מ"מ סי' מז פעיף כב:

רבינו גרשום (המשך)

שהנטיעות קטנות ובחורות לא צריך להו הרחקה כולי האי מש"ה סגי להו בר"ן הרחקה אבל באילן שאמר עולא בזקן שגדל כל צרכו קאמר דמינק ט"ז אמה מכל רוחותיו שעולה חשבונו בפישוט תתרכ"ד כדפרישית אלא מרישא ג' אילנות שכבר גדלו כל צרכן אפי' הן של ג' בני אדם ונטועין בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין כמו שאם היו של אדם אחד וחוזרשין כל בית סאה בשבילן שלא יקלקלו עד ר"ה שנכנס שביעית: כמה הוו להו לכל א' מהללו ג' אילנות ברצועות פשוטות תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אמין שוהו השליש של חשבון בית סאה שחשבנו למעלה כ"ה מאות מישתכח דבין אילן לאילן תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא ואכתי נפיש ליה חשבון של עולא על האי חושבנא מאתן פחות ט'. ומשני עולא לא דק כלומר לא דקדק בדבר כל כך שהעמיד חשבון האילן על זה. ומקשי' אימור דאמרי' לא דק היכא דאיכא חומרא שאם היה מחמיר והיה מצריכו בפחות משיעור זה להביא ביכורין קולא לא דק: מי סברת. דהא דקחשיב עולא ט"ז אמה לכל רוח דאמות מרובעות קא בעי דאית להו מורשא דקרנתא בעגולא קא אמרי' דחשיב סביבות האילן ט"ז אמה בלא מורשא דקרנתא. ואכתי מקשה ליה למאי דבעי לתרוצי באמות עגולות מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע וכשתוציא הרביע מן אלף וכ"ד אמות לא משתייר לך אלא תשס"ח כיצד מח' מאות תשליך מאתים נשתיירו שש מאות וממאתים תוציא ג' הרי הן ד' מאות וג' אמות עגולות ומכ"ד תשליך הרביע נשתיירו י"ח ואותן י"ח מוסיף על ד' מאות וג' הרי תשס"ח ואכתי אין מגיע חשבון של עולא לתמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא לפי שחשבון של עולא שכשהוא בעיגול הוא פוחת חצי אמה מכלל ד' ג) אמות האילן מחשבון של תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא וכשתרצה להשוות חשבונו של עולא לחשבון זה צריך אתה להביא ד' רצועות של רוחב חצי אמה ואורך כל אחת ל"ב אמה שהן ס"ד ותשימם מבחוץ לאלו תשס"ח אמה עגולות תשים אותן ד' רצועות ברבוע ולא בעיגול ויבא החשבון שוה ומהיכן אתה נוטל אותן ס"ד אמה שאתה מחלק לד' רצועות של אורך ל"ב (אורך ל"ב) אמה ורוחב חצי אמה שאתה משים ברבוע מחרץ לעיגול זה מכאן אתה נוטלן לפי שחשבון תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא הוא עודף על ד' מאות וס"ח ששים וה' אמות ושליש אמה ומחשבון זה אינו חושב אותו שליש אמה שאינו דבר חשוב אלא ס"ה אמות חושב